

Kovács Zsuzsanna Ilona

Immateriális erőforrások a pénzügyi kimutatásokban

Doktori értekezés tézisei

2016

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM

Gazdaságtudományi Kar

Közgazdaságtani Doktori Iskola

Kovács Zsuzsanna Ilona

Immateriális erőforrások a pénzügyi kimutatásokban

Doktori értekezés tézisei

Témavezető:

Prof. Dr. Kovács Árpád

egyetemi tanár

SZTE Gazdaságtudományi Kar

Pénzügyek és Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Intézete

Szeged, 2016

Tartalomjegyzék

1. A téma bemutatása, indoklás	2
2. A kutatás céljai, módszere	5
3. A kutatás hipotézisei.....	7
4. A kutatási eredmények bemutatása	9
4.1 A magyar számviteli szabályozások elemzése	9
4.2 A módszertan tesztelése	10
4.3 Immateriális vagyonelemek a beszámolókbán	11
5. Összefoglalás	14
A téziszűzet hivatkozásai	16
A disszertáció témaköréhez kapcsolódó publikációk.....	17

1. A téma bemutatása, indoklás

A témaválasztást az indokolta, hogy az immateriális erőforrások számvitele olyan aktuális téma, amely egyszerre állítja kihívások elé a standardalkotókat, a gazdálkodókat és a beszámoló felhasználóinak közösségét. Napjainkban gyakran használjuk a tudásgazdaság fogalmát (Lengyel 2003), amelyet a tudásjavak előtérbe kerülése, az információs technológiák gyors terjedése és a vállalatok közötti hálózatok szerepének felértékelődése jellemez. A tudásgazdaságban az új ismeretek megszerzésére való törekvés, a tanulás kiemelt szerephez jutott. A tanulás és az innovációs képesség fejlesztésének segítségével a vállalkozások olyan egyedi erőforrásokra tesznek szert, amelyek egy adott régióban felhalmozódva segítik a versenyben történő helytállást (Bajmócy 2008, 26. o.).

A tudásalapú gazdaságban kiemelkedő szerepet kapnak azok a fizikai formát nem öltő, „megfoghatatlan erőforrások”, amelyeket a pénzügyi számvitelben az immateriális javak közé sorolunk: „*Megkockáztathatjuk azt az állítást, hogy manapság tulajdonképpen majdnem minden termék – legalább részben – tudásjóság*” (Szabó–Hámori 2006, 121. o.). Az immateriális javakkal kapcsolatos számviteli-beszámolási kérdések miatt az utóbbi időben viták kezdődtek, amelyek megosztják a szakmát. Adottak ugyanis a tudásgazdaságban vitathatatlanul központi szerepet játszó erőforrások, mint a kutatás-fejlesztés, innováció, humán erőforrás, szervezeti és kapcsolati tőke, amelyek döntő versenytényezők a vállalkozások számára, tehát az ezekről szóló információk ismerete nélkül a hatékony vezetés elképzelhetetlen. A gazdálkodók érdeke, hogy tájékoztatást adjanak az érdekhordozók – hatóságok, hitelezők, befektetők, elemzők, menedzserek, munkavállalók, közvélemény – számára az immateriális erőforrásaikról, mivel így elősegíthetik a sikeres kommunikációt és előnyös képet alakíthatnak ki magukról. Azonban ezek az erőforrások nehezen illeszthetők be számviteli-beszámolási szabályrendszerünkbe, ami ellentmondást okoz a beszámolási rendszer elvei és célja között. Példaként említhetjük a kutatási-fejlesztési költségekkel kapcsolatos számviteli szabályozást, amely azt eredményezi, hogy az ilyen típusú tételek bizonyos része egyáltalán nem, vagy csak késéssel jelenik meg a pénzügyi kimutatásokban¹ (Deák–Lukovics 2014).

---

¹ Az értekezésben a beszámoló és a pénzügyi kimutatás kifejezéseket szinonimákként használjuk.

A gazdaságban bekövetkezett változások ellenére a jelenlegi beszámolási szabályozások nagymértékben leszűkítik azon tudásjavak körét, amelyek megjelenhetnek a mérlegben a vállalkozások eszközei között. A hiányos ismeretek hatással vannak a pénzügyi beszámolásra is: Lev (2003) szerint a pénzügyi kimutatások nagyon kevés adatot tartalmaznak az immateriális eszközökről, ráadásul az információ, amelyet szolgáltatnak részleges, következtelen és félrevezető a felhasználók számára. A vállalkozásokban létrehozott ún. belső előállítású immateriális javakat a legnehezebb megjeleníteni, mivel rendszerint problémák merülnek fel azonosításuk és értékelésük során. A beszámolókból „hiányzó” tételek nagyságrendjének megállapításához általában a vállalkozások piaci értékének és könyv szerinti értékének különbségéből indulnak ki (Sveiby 2001). Ezt a különbséget gyakran egyenlővé teszik a vállalkozások által birtokolt „láthatatlan vagyonnal”, amely különböző elemeket takar, melyek közös jellemzője, hogy kívül esnek a számviteli vagyon halmazán (nem szerepelnek a mérlegekben).

A fentiek alapján megállapítható, hogy az üzleti életben bekövetkezett változások jelentős kihívások elé állítják a számviteli szabályrendszereket és az ezeket megalkotó intézményeket. Kihívás éri továbbá a gazdálkodókat, amennyiben kommunikálni kívánnak érdekhordozóikkal azokkal az erőforrásaikkal kapcsolatban, amelyeket nem tudnak megjeleníteni a mérlegben. Nemzetközi mintákon folytatott vizsgálatok megállapították, hogy az országok között felfedezhetők bizonyos különbségek abból a szempontból, hogy az adott nemzethez tartozó gazdálkodók milyen típusú immateriális erőforrásokról milyen mértékben közölnek információt az érdekhordozók számára nyilvános beszámolóikban. A különbségek azonban nem csak az eltérő számviteli szabályozásokból adódnak. A törvények és standardok csak egy kötelező keretet adnak a pénzügyi jelentések elkészítéséhez, a vállalkozásokra egyedileg jellemző számviteli politika kialakítása a gazdálkodók feladata. Több olyan nemzetközi kutatás született, amelyek a világ különböző részein működő vállalkozások immateriális erőforrásokra vonatkozó beszámolási gyakorlatát térképezik fel (Kang–Gray 2011; Kumar 2013; Ragini 2012).

A kutatáshoz kapcsolódó kérdések a következők:

1. Milyen kihívások elé állítja a számviteli paradigmát a tudásgazdaság?
2. Mi az oka annak, hogy az immateriális erőforrások közül csak kevés jelenik meg számszerűsítve a beszámolóban?
3. Milyen változások várhatók a számviteli rendszerek alapjaiban és mit jelent ez az immateriális erőforrásokra nézve?
4. Mennyi és milyen típusú információt közölnek az immateriális erőforrásaikról a magyar nagyvállalatok?

A fenti kérdések megválaszolása vezérelte az alábbiakban bemutatott szakirodalmi feltáró munkát, valamint a kapcsolódó empirikus kutatást². Az értekezés hat fejezetre tagolódik. Az első logikai egység a témához kapcsolódó szakirodalmat dolgozza fel. Az *első fejezetben* az immateriális javak jelenlegi számviteli rendszerekben elfoglalt helyét mutatjuk be, kitérve a hazai és nemzetközi szabályozások előírásaira. A *második fejezetben* azokat a lépéseket foglaljuk össze, amelyeket a standardalkotók annak érdekében tettek, hogy a pénzügyi számviteli szabályozások kereteit a gyorsan változó üzleti környezet kihívásaihoz igazítsák. Ugyanebben a fejezetben ismertetjük, hogy milyen szerteágazó vélemények alakultak ki a szakmában a számviteli alapelvek módosításával kapcsolatban. A *harmadik fejezet* az immateriális erőforrásokról szóló kommunikáció kérdéseiről és a lehetséges megoldásokról szó, bemutatva a nemzetközi szakirodalomban fellelt néhány empirikus kutatás eredményeit. A fejezet zárásaként megfogalmazzuk a kutatás céljait és hipotéziseit.

A negyedik és ötödik fejezet mutatja be az elvégzett és a tervezett empirikus vizsgálatot. A *negyedik fejezetben* a magyar számviteli szabályozások részletesebb elemzése után a választott módszertan alkalmazásának kérdését tárgyaljuk, majd a beszámolóelemzés eredményeinek közzétevése következik, amely során kitérünk a kutatás korlátaira is. Az *ötödik fejezet* tartalmazza a vizsgálatok további lehetséges irányait. A *hatodik fejezetben* a téziseinket ismertetjük.

---

² A szakirodalmi feltáró kutatás és az empirikus vizsgálat a TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0005 azonosítószámú, „Ágazati felkészítés a hazai ELI projekttel összefüggő képzési és K+F feladatokra” című pályázat és a TÁMOP-4.2.1.D-15/1/KONV-2015-0002 azonosítószámú, „Tudás-ipar igényeit kiszolgáló felsőoktatási szolgáltatások megalapozása a Dél-Alföldi régióban” című pályázat keretein belül készültek.

2. A kutatás céljai, módszere

Kutatási célkitűzéseink egyike a magyar és a nemzetközi számviteli szabályozások³ elemzése, mivel fontosnak tartjuk megvizsgálni, hogy mennyire támogatják ezen számviteli rendszerek az immateriális erőforrások beszámolóba történő beillesztését. A nemzetközi szabályozások áttekintését az indokolja, hogy a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardok használata 2005 óta az 1606/2002/EK uniós rendelet alapján bizonyos magyar gazdálkodók számára kötelező, és egy nemrég megszületett döntés alapján a következő években várhatóan egyre nőni fog az alkalmazók köre. Feltárjuk továbbá, hogy a standardalkotók milyen intézkedéseket terveznek a *számviteli paradigma módosítása*, „modernizálása” érdekében.

A jelen értekezésben bemutatott kutatás további célja a *magyar vállalatok beszámolási kultúrájának felderítése*, megismerése: feltárjuk, hogy a mintába került gazdálkodók mennyi információt közölnek immateriális erőforrásaikról a pénzügyi kimutatásaikban. Egy, a nemzetközi szakirodalomban fellelt módszertan alapján elemeztük a legnagyobb magyar vállalkozások beszámolóit két üzleti évre (2005 és 2012) vonatkozóan. A kutatás elsődlegesen az immateriális erőforrások mérlegképességének és beszámolókéességének (Deák 2006) kérdéskörére irányul, más aspektusokat (pl. jogi vagy adózási szempontok) nem vizsgáltunk. A kutatás módszere dokumentumelemzés, a pénzügyi kimutatások tételes olvasása, illetve a számviteli törvény szövegének, rendelkezéseinek elemzése. A legfontosabb változó a vállalkozások immateriális tételekre vonatkozó közzétételi aktivitása, amelyet a beszámolóikban előforduló immateriális tételek száma határoz meg.

A mérési eljárás a Ragini (2012) által bemutatott módszer alapján történik a beszámolók esetében és a szabályozásoknál is. Választásunk azért esett erre a módszerre, mert a szerző teljes körűen közli tanulmányában az általa meghatározott 180 immateriális tételt, így kutatása reprodukálható magyar mintán, ami később lehetővé teszi az eredmények összehasonlítását. Ragini (2012) öt éven keresztül (2001-2005) elemezte indiai, egyesült államokbeli és japán cégek pénzügyi beszámolóit olyan céllal, hogy azonosítsa az ezekben megjelenő immateriális tételeket. A célkitűzés alapján a mintába a legnagyobb egyesült államokbeli (100), indiai (100) és japán (60) cégek kerültek. A tényleges számítások ennél

---

³ International Financial Reporting Standards – IFRS

kevesebb beszámoló alapján történtek, mivel nem minden esetben sikerült hozzáférni a pénzügyi kimutatásokhoz (2005-re vonatkozóan például 70 indiai, 66 egyesült államokbeli és 56 japán beszámolóval dolgoztak). Ragini 180 immateriális tételt azonosított, amelyek előfordulásait megszámlálva minden beszámolóhoz pontértéket rendelt (nem számított, hogy egyszer vagy többször szerepel az adott tétel, az elérhető pontok maximális száma 180 volt).

A tételeket a következő témák köré csoportosította:

- a) kutatás-fejlesztés (20 tétel),
- b) stratégia és verseny (30 tétel),
- c) piac és fogyasztó (36 tétel),
- d) humán erőforrás (26 tétel),
- e) szellemi tulajdonnal kapcsolatos jogok, cégérték és más immat. javak (25 tétel)
- f) vállalati és tulajdonosi információk (18 tétel),
- g) környezeti és egyéb immateriális tényezők (25 tétel).

A tapasztalatokat összegezve arra jutott, hogy az öt év alatt mindhárom országra vonatkozóan folyamatosan nőtt a pontok átlagos értéke. 2001 kivételével mindig az egyesült államokbeli cégek átlaga volt a legmagasabb. Másodikként az indiai cégek következnek, kivéve a 2005-ös évet, amikor a japán átlag lett a második legmagasabb. A nyilvánosságra hozott információk jellegét tekintve az indiai cégek a kutatás-fejlesztésről és a humán erőforrásról szóló információk közlésében jártak elől, az amerikai vállalatok a stratégiáról és versenyről, a piacról és fogyasztókról illetve a szellemi tulajdonról publikáltak kiemelkedően sok adatot, a japán cégek pedig vezetőik voltak a vállalati és tulajdonosi információk és a környezeti tényezők bemutatásában. Az adatok elemzése során a szerző megkísérli a vállalkozások által elért pontokat összefüggésbe hozni olyan tényezőkkel, mint a vállalat mérete, nyereségesség, tőkeszerkezet, könyv szerinti érték és piaci érték hányados, illetve iparág. Az eredmények alapján kiemeli, hogy az indiai cégek esetében a vállalat mérete és nyereségessége, az egyesült államokbeli vállalkozásoknál az iparág, Japán esetében pedig a vállalati méret van összefüggésben az elért pontokkal (Ragini 2012, 61. o.).

3. A kutatás hipotézisei

A vizsgálat egy, a nemzetközi szakirodalomban fellelt módszer alapján történik, így elsőként szükségesnek tartjuk eldönteni, hogy a módszertan alkalmas-e a hazai minták elemzésére. Az első hipotézis értékelése 29 egyedi beszámoló elemzésének segítségével történt meg, amelyeket a 2012-es évre vonatkozóan a legnagyobb árbevétellel rendelkező hazai vállalatok tettek közzé.

H1: A Ragini-féle módszertan alkalmas magyar minták elemzésére.

A szellemi tőke menedzsment irányzatok az 1980-as évektől az Egyesült Államokban és Japánban jelentkeztek először és sokkal később értek el Magyarországra. Bár az egyes szellemi-tőke-elemek mérése az utóbbi időben gyakoribbá vált hazánkban is (Juhász 2012), várhatóan a hazai vállalatok követő magatartást tanúsítanak és késéssel vagy kisebb mértékben jelennek meg az immateriális erőforrásokról szóló adatok a beszámolóikban. A fentiek alapján tehát azt várjuk, hogy a magyar beszámolókhöz rendelhető pontszámok alacsonyabbak lesznek a többi országénál.

H2: A magyar nagyvállalatok a Ragini-módszertan alapján kevesebb immateriális jellegű információt közölnek a beszámolóikban, mint a többi, az eredeti kutatásban szereplő országban (USA, India, Japán) működő gazdálkodók.

Mivel az idézett szakirodalom alapján a magyar vállalkozások beszámolóiban az immateriális erőforrásokra vonatkozó közzététel jellemzően a számviteli szabályozás által előírt minimális információközlésre szorítkozik, így a magyar beszámolók estében nem várhatunk olyan növekvő tendenciákat, mint USA, Japán és India esetében. Ugyanakkor a vizsgálatba nagyvállalatokat vontunk be, amelyek gyakran külföldi tulajdonosi háttérrel

működnek, így várhatóan az átlagosnál fejlettebb beszámolási kultúrával rendelkeznek, és jobban alkalmazkodnak a nemzetközi trendekhez.

H3: A vizsgált időszak alatt a magyar beszámolókhöz a Ragini-módszertan alapján hozzárendelt pontszámok hasonló ütemben nőnek, mint az eredeti kutatásban szereplő országokban.

Ha az információközlés a törvény rendelkezései alapján történik, akkor ennek a beszámoló tartalmában is tükröződnie kell. Ha megfigyeljük, hogy a közölt adatok milyen témák köré csoportosulnak, feltételezésünk szerint arra az eredményre fogunk jutni, hogy a számviteli törvény által favorizált témakörök jelennek meg gyakrabban a beszámolóban. A hipotézis lényegében azt jelenti, hogy az immateriális erőforrásokról történő információközlést többnyire a törvénynek való megfelelés motiválja.

H4: A magyar nagyvállalatok immateriális erőforrásokkal kapcsolatos beszámolási gyakorlatát nagyban meghatározzák a számviteli törvény előírásai: azokról a témákról nyilatkoznak többet, amelyekről a számviteli törvény is több adatközlést ír elő.

4. A kutatási eredmények bemutatása

A Ragini (2012) által használt módszertant alapul véve elemeztük egyrészt a hazai számviteli szabályozásokat, másrészt a legnagyobb magyarországi vállalatok immateriális erőforrásokra vonatkozó beszámolási gyakorlatát. A 180 tétel összeállításáról elmondható, hogy rendkívül széles körét lefedi mind a mérlegképes immateriális eszközöknek, mind azon fizikai megjelenéssel nem bíró egyéb erőforrásoknak és tényezőknek, amelyek a vállalkozások működésében fontos szerepet játszanak. A tételek között szerepelnek számszerűsített (45 db) és kvalitatív jellegű információk (135 db), bár az utóbbiak vannak jelentős túlsúlyban.

Az módszer segítségével magyar mintán is mérni lehet az immateriális erőforrásokra vonatkozó közzététel szintjét, valamint arra is alkalmas, hogy megvizsgáljunk egyes számviteli szabályrendszereket olyan szempontból, hogy mennyire támogatják, illetve követelik meg az immateriális erőforrásokkal kapcsolatos információközlést. Ez utóbbi kérdés azért is fontos, mert a vállalatok beszámolóihoz rendelhető pontszámok nagyban függenek attól, hogy milyen standardok alapján készítették el őket.

4.1 A magyar számviteli szabályozások elemzése

A Ragini-módszert elsőként arra alkalmaztuk, hogy megállapítsuk: a magyar szabályozások alapján elkészített számviteli beszámolók milyen immateriális vagyonelemekről tartalmaznak információt kötelező jelleggel. Az elemzés során azt vizsgáltuk, hogy a 180 immateriális tételből hány jelenik meg a magyar pénzügyi kimutatásokban bizonyosan (mivel konkrét előírás van a szerepeltetésére). Azt a következtetést vontuk le, hogy a mérleg és a kiegészítő melléklet megfelelő összeállításával az éves beszámolót készítő vállalatok legalább 26 tételről nyilatkoznak.

Magyarországon (éves beszámolónál) a gazdálkodóknak üzleti jelentést is kell készíteni, ami hivatalosan nem a beszámoló része. Az üzleti jelentéssel legalább további 11 Ragini-féle immateriális tétel jelenik meg az éves beszámolóban (tőzsdén jegyzett cégek esetében 13). A kötelező elemek megoszlása a mérleg és a szöveges mellékletek között azt mutatja, hogy nagyon kis hányada szerepel az információnak a mérlegben (4 db), inkább a

kiegészítő melléklet (22 db) és az üzleti jelentés (11 db) esetében várhatjuk, hogy jelentős mértékű ilyen jellegű adatokat mutatnak meg.

4.2 A módszertan tesztelése

A Ragini-módszer következő alkalmazása a magyar minta vállalatai által közzétett beszámolók vizsgálata volt, amely alapján teszteltük hipotéziseinket. A beszámolóelemzéshez a Figyelő által készített TOP 200 listán (Lambert–Zsubori 2013) szereplő vállalatokat vettük alapul, ahol a 2012. évi nettó árbevétel alapján 30 legnagyobb vállalat egyedi beszámolójának feldolgozása volt a cél. A 30 vállalat közül egy esetben a beszámoló nem volt elérhető a kormányzati portálon, így a végső minta 29 éves beszámolóból állt (a listában nem szerepelnek pénzügyintézetek és biztosítók, mivel ezekre eltérő számviteli szabályok vonatkoznak, így adataik nem összehasonlíthatók az egyéb vállalatokéval).

Elsőként azt vizsgáltuk, hogy mennyire alkalmazható a Ragini-féle módszertan magyar beszámolókból álló minta elemzésére, az alkalmazás előnyeinek és hátrányainak feltárása mellett. Az elemzés során megszámláltuk a vállalatok által közölt immateriális tételeket, amelyek szerepeltek az adott beszámolóban (akár azért, mert kötelező ezeket megjeleníteni, akár azért, mert a vállalat önkéntes alapon ír róluk). A tételeket ugyanabba a hét csoportba sorolva kezeltük, mint Ragini, és nem alkalmaztunk súlyozást a pontok megállapításakor.

Ragini közli az egyes országokra vonatkozóan azon tételek számát, amelyeket a beszámolók több mint 25 százaléka, de kevesebb mint 50 százaléka tartalmazott, illetve azon tételek számát, amelyeket a pénzügyi kimutatásoknak legalább a fele megemlített. Az adatokból kiszámítható azon tételcsoport elemszáma, amelyet kevesebb, mint a gazdálkodók 25 százaléka közölt. Ugyanezen tartományokat a magyar mintán reprodukálva azt a következtetést vontuk le, hogy a Ragini-féle módszertan jól alkalmazható a magyar mintákra is, mivel az adott csoportokba eső tételek száma hasonló a nemzetközi kutatásban mutatkozó eredményekkel. Amennyiben például a 0-24 százalékos csoportba eső tételek száma jelentősen magasabb lenne, mint az indiai, japán, illetve egyesült államokbeli mintában, akkor a módszertan alkalmazhatósága kérdésessé válna, mivel nagyon sok olyan tétel előfordulását keresnénk feleslegesen, amelyek elvétve mutatkoznak meg a beszámolóiban.

Az értekezésben használt módszertan előnyei közé tartozik, hogy az immateriális erőforrásoknak igen széles körét magába foglalja, mondhatni teljes körű listát ad a tudásjavakról – eszközoldali megközelítésben. A forrásszerkezetről már nem kapunk ilyen részletes képet, de ahogyan korábban megállapítottuk, ez nem a módszertan gyengesége, hanem egyszerűen ezen információk hiányának következménye. A magyar beszámolók vizsgálata során nem találtunk olyan vagyonelemet, amelyet ne lehetett volna beilleszteni a módszertan keretei közé. Mivel az alkotók már tesztelték egyesült államokbeli, indiai és japán mintán, így nagy valószínűséggel a továbbiakban alkalmas lehet más országokból származó beszámolók bevonására is.

A módszertan hátránya is az immateriális vagyonelemek listájának terjedelméből adódik: nagyon munkaigényes folyamat a beszámolók vizsgálata. Felmerülhetne szoftveres megoldás a tételek kereséséhez, de véleményünk szerint ez nem lenne teljes mértékben kielégítő, mivel nem elég az adott szóra rákeresni a dokumentumokban, az is előfordulhat, hogy az adott információ körülírva jelenik meg egy beszámolóban (például nem szerepel a „humán erőforrás fejlesztési tevékenységek” kifejezés, de tartalmukban ezzel egyező folyamatokat írhatnak le). Ez utóbbi probléma felmerült más, hasonló témájú kutatásoknál is, ahol szintén arra jutottak, hogy a dokumentumok fordítása és a különböző vállalatokra érvényes terminológia értelmezése esetében a számítógép helyett az emberi erőforrásra támaszkodnak (lásd: Bellora–Guenther 2013, 260.o.). A fenti megállapítások alapján az első hipotézist elfogadtuk.

1. tézis: A Ragini (2012) által leírt módszer alkalmazható magyar minták elemzésére.

4.3 Immateriális vagyonelemek a beszámolókbán

A módszer alkalmasságának vizsgálata után a mintát kiterjesztettük a 2012-es listán szereplő vállalatok 2005-ös beszámolóival (néhány esetben ez nem volt elérhető a későbbi alapítás miatt). A végső minta így végül 29 db 2012-re és 25 db 2005-re vonatkozó éves beszámolóból áll. Üzleti jelentést 2005-ben hét, 2012-ben hat esetben csatoltak a beszámolókhöz olyan módon, hogy nyilvánosan elérhető (letölthető) volt.

A vállalatok által elért pontszámokat a beszámolóban fellelt immateriális tételek száma adta, amelyet százalékos formában is kiszámítottuk a következőképpen:

$$\text{pontszám} = \frac{\text{az adott beszámolóban megjelenő immateriális tételek száma}}{\text{a maximálisan megjeleníthető tételek száma (180)}} \times 100$$

A továbbiakban a beszámolókhöz rendelt pontszámok alatt az utóbbi módszerrel kiszámított értékeket értjük, amely tehát minden esetben 0 és 100 közötti értéket vesz fel. A Ragini-féle minta és a magyar minta időben közös metszete a 2005-ös év volt, amikor a magyar vállalatok átlagos pontszáma 19,4, ami alacsonyabb mindhárom másik országénál. A magyar minta átlaga 2012-ben 22,6, ami a Ragini által vizsgált országok 2005-ös értékeihez áll közel. A legmagasabb értékek mindkét évben azon vállalatok esetében mutatkoznak, amelyek üzleti jelentést is publikáltak. Esetükben elmondható, hogy jóval a minta átlaga feletti mértékben közöltek információkat az immateriális erőforrásaikról. A tapasztalatokat összegezve Ragini arra jutott, hogy az öt év alatt (2001-2005) mindhárom országra vonatkozóan folyamatosan nőtt a pontok átlagos értéke. Ha feltételezzük, hogy ez a trend tovább folytatódott, akkor az USA, Japán és India 2012-es beszámolók alapján számított átlagos pontszámai valószínűleg jóval magasabbak lehetnek, így vélhetően a „lemaradásunk” megmaradhatott. Az eredmények alapján a második hipotézist elfogadtuk.

2. tézis: A mintába került magyar nagyvállalatok beszámolóihoz rendelt pontszámok átlagos értéke alacsonyabb volt, mint az eredeti kutatásban szereplő országoké, tehát a hazai vállalatok kevesebb információt közöltek az immateriális erőforrásaikról, mint a japán, egyesült államokbeli, illetve indiai gazdálkodók.

A harmadik hipotézis esetében abból indultunk ki, hogy bár a magyar vállalkozások beszámolóiban az immateriális erőforrásokra vonatkozó közzététel jellemzően a számviteli szabályozás által előírt minimális információközlésre szorítkozik, a minta azonban nagyvállalatokból áll, amelyek fejlett beszámolási kultúrával rendelkeznek, így várhatóan a pontszámok hasonló ütemben nőnek, mint USA, Japán és India esetében.

A magyar mintában szereplő vállalatok pontszámainak egyszerű számtani átlaga 2005 és 2012 között átlagosan 2 százalékkal nőtt (statisztikailag az eltérés nem szignifikáns). Ragini eredményei viszont évről-évre szignifikáns növekedéseket mutattak az általa bevont országokban (Ragini 2012, 59. o.). Az egyesült államokbeli vállalatok beszámolóinak átlagos pontszáma 2001 és 2005 között átlagosan 9, Indiáé 7, Japáné pedig 12 százalékkal növekedett, így a harmadik hipotézist elvetettük.

3. tézis: A vizsgált hét év alatt a magyar vállalatok esetében az immateriális vagyorra vonatkozó közzététel sokkal kisebb ütemben fejlődött, mint a japán, egyesült államokbeli, illetve indiai gazdálkodók esetében.

A negyedik hipotézis esetében a közölt információk jellegét figyeltük meg, vagyis a Ragini által meghatározott hét tételcsoportra vonatkozó átlagos értékeket vetettük össze a számviteli törvény követelményeivel. Megvizsgáltuk, hogy a közölt adatok milyen témák köré csoportosulnak, és arra az eredményre jutottunk, hogy a számviteli törvény által favorizált témakörök jelennek meg gyakrabban a beszámolóokban.

Az eredmények alapján arra következtettünk, hogy a mintában szereplő magyar gazdálkodók immateriális erőforrásokra vonatkozó beszámolási gyakorlatát erősen meghatározzák a számviteli törvényben lefektetett szabályok. Ugyanakkor a *vállalati és tulajdonosi információk*, a *stratégia és verseny* és a *piac és fogyasztó* csoportokból átlagosan 5-6 tétel úgy is bekerül a beszámolóba, hogy itt minimális a kötelezően előírt tételek száma (0 vagy 1). A H4 hipotézist részben elfogadtuk a következő megállapítással:

4. tézis: A magyar nagyvállalatok immateriális erőforrásokkal kapcsolatos beszámolási gyakorlatát nagyban meghatározzák a számviteli törvény előírásai: azokról a témákról nyilatkoznak többen, amelyekről a törvény is több adatközlést ír elő. Az immateriális erőforrásokról történő információközlést tehát többnyire a törvénynek való megfelelés motiválja, ugyanakkor vannak olyan témák (pl. piac és fogyasztó, stratégia és verseny, vállalati és tulajdonosi információk), amelyekről önkéntes alapon is közölnek adatokat.

5. Összefoglalás

Az értekezés egyik célja volt feltárni az immateriális erőforrások pénzügyi beszámolóba történő beillesztésének nehézségeit, a szabályozói környezetet és azokat a legújabb fejleményeket, amelyek a téma szempontjából jelentőséggel bírnak. Áttekintettük a kapcsolódó nemzetközi számviteli szabályozások és a magyar számviteli törvény rendelkezéseit. Azonosítottuk a számviteli szabályozás azon alapvetéseit, amelyek miatt az immateriális tételek többsége nem minősül mérlegképesnek. Bemutattuk az IASB Keretelvek projektjét, amely a standardok háttéréül szolgáló dokumentum megreformálására irányul és a számviteli szakma alapszabályaira is hatással lesz. Áttekintettük továbbá az immateriális vagyon beszámolóban történő megjelenítésének problematikájához kapcsolódóan fellelt nemzetközi és hazai kutatásokat.

Az empirikus kutatás eredményei alapján megállapítjuk, hogy a magyar mintában szereplő vállalatok immateriális tételekkel kapcsolatos beszámolási gyakorlatát a szöveges mellékletekben kötelezően előírt tartalmak határozzák meg. Az önkéntes alapon közölt és nyilvánosságra hozott adatok inkább azon tőzsdei cégek esetében jellemzők, amelyek üzleti jelentést is csatolnak a beszámolókhöz. Esetükben a pénzügyi jelentések jóval több tételről számoltak be a „kötelező minimumnál”. Ennek a jelenségnek feltehetően az az egyik legfőbb oka, hogy Magyarországon nincs olyan fejlett tőkepiac, amely miatt a gazdálkodók finanszírozási oldalról ösztönözve lennének a tudásjavakról szóló információk nyilvánosságra hozatalára. Jellemzőbb a banki finanszírozás, vagy a külföldi tulajdonosokkal rendelkezők esetében az anyavállalattól felvett kölcsön. Azon vállalatok, amelyek külföldi befektetőket szeretnének megnyerni, mindentől függetlenül kénytelenek lesznek követni azokat a tendenciákat, amelyek a fejlettebb tőkepiacokon érvényesülnek (pl. a társadalmilag felelős befektetés). Ugyanakkor hazánkban is megjelentek az alternatív beszámolási formák, amelyek a vállalatok társadalmi felelősségvállalásáról szóló jelentésekkel hozzájárulnak az érdekhordozók immateriális, puha tényezőkről való tájékoztatásához. Néhány vállalat esetében már megvalósult a két kommunikációs forma egységesítése, vagyis olyan integrált jelentéseket tesznek közzé, amely a pénzügyi beszámolás céljának megvalósítására és a társadalmilag felelős vállalat imázsának építésére egyaránt alkalmas.

Az immateriális tételek csoportjait megvizsgálva arra a következtetésre jutottunk, hogy a mintát alkotó cégek a kutatás-fejlesztés, a piac és fogyasztó, a stratégia és verseny

illetve humán erőforrás témák esetében érték el az összesített átlagnál alacsonyabb pontszámokat. A magyarázat az lehet, hogy ezek a kategóriák hordozzák a legtöbb versenyszenzitív információt, illetve ezek esnek leginkább kívül a hagyományos számviteli módszerekkel leírható jelenségek körén. További kutatással (pl. interjúkkal) megerősíthetők a fenti megállapítások illetve feltárhatók a pontos okok, amelyek ahhoz vezetnek, hogy egyes témáknak kisebb hangsúlyt adnak a beszámolóknak.

A számviteli szabályozások változtatásával el lehetne érni, hogy bizonyos témákat jobban, tudatosabban kezeljenek és prezentáljanak a beszámolók készítői. Ez a tudatosság pozitív hatással lehetne működésükre, versenyképességükre is. Elgondolkodtató, hogy a jelenlegi szabályozások nem követelik meg a beszámoló mellett elkészített üzleti jelentés nyilvánosságra hozatalát olyan módon, amely biztosítaná az érdekhordozók számára a könnyű, gyors hozzáférést. A megvizsgált üzleti jelentések alapján azonban arra következtettünk, hogy a beszámolókhöz ilyen formában csatolt vezetőségi jelentéseknek kiemelt szerepük lehet az immateriális vagyonról szóló kommunikációban.

A beszámolóban kötelező jelleggel bemutatandó immateriális tételek számának emelése valószínűleg azt az eredményt hozná, hogy több információhoz jutnának az érdekhordozók. Ugyanakkor ez a megközelítés megkérdőjelezhető abból a szempontból, hogy nagyon nehéz lenne meghatározni olyan tételeket, amelyek minden vállalkozás esetében releváns és a hasznokat meg nem haladó költséggel előállítható információkat eredményeznének. Az érdekhordozókkal történő kommunikáció önkéntes alapon és belső készítés alapján működik legjobban, így ennek mozgatórugóit kell először megértenünk ahhoz, hogy le tudjunk írni sikeres, követendő példákat.

A tézisfüzet hivatkozásai

- Bajmócy Z. (2008): A regionális innovációs képesség értelmezése és számbavétele a tanulás-alapú gazdaságban. In Lukovics M. – Lengyel I. (szerk.): *Kérdőjelek a régiók gazdasági fejlődésében*. JATEPress, Szeged, 26-46 o.
- Bellora, L. – Guenther, T.W. (2013): Drivers of innovation capital disclosure in intellectual capital statements: Evidence from Europe. *The British Accounting Review*, 45, 255-270. o.
- Deák I. (2006): *A megbízható és valós összkép érvényesülési környezete a hazai és nemzetközi szabályozásban*. Doktori értekezés. Szegedi Tudományegyetem.
- Deák I. – Lukovics M. (2014): Responsible Innovation and R&D&I Controlling. In: Buzás N. – Lukovics M (ed.): *Responsible Innovation*. Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar. 101-120. o.
- EB (2008): A Bizottság 1126/2008/EK rendelete az 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel összhangban egyes nemzetközi számviteli standardok elfogadásáról. Európai Bizottság, Brüsszel.
- Juhász P. (2012): A mérlegen kívüli tételek szerepének és megítélésének változása a magyar vállalatok működésében. *Hitelintézeti Szemle*, 11/1, 24-46. o.
- Kang, H.H. – Gray, S.J. (2011): Reporting intangible assets: Voluntary disclosure practices of top emerging market companies. *The International Journal of Accounting*, vol. 46, no. 4, 402-423. o.
- Kumar, G. (2013): Voluntary disclosures of intangibles information by U.S.-listed Asian companies. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, vol. 22, no. 2, 109-118. o.
- Lambert G. – Zsubori E. (2013): *Figyelő Top 200: Magyarországi cégek ranglistái*. Mediacity Magyarország, Budapest.
- Lengyel I. (2003): *Verseny és területi fejlődés: térségek versenyképessége Magyarországon*. JATEpress, Szeged.
- Lev, B. (2003): Remarks on the Measurement, Valuation, and Reporting of Intangible Assets. *Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review*, 9, 3. 17-22. o.
- Ragini (2012): Corporate Disclosure of Intangibles: A Comparative Study of Practices among Indian, US, and Japanese Companies. *Vikalpa: The Journal for Decision Makers*, vol. 37, no. 3, 51-72. o.
- Sveiby, K.E. (2001): *Szervezetek új gazdagsága: a menedzselt tudás*. KJK KERSZÖV, Budapest.
- Szabó K. – Hámori B. (2006): *Információ – gazdaság*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

A disszertáció témaköréhez kapcsolódó publikációk

A. Könyvek, könyvrészletek

Kovács Zs. I. (2015): Financial Reporting in the New Economy. In Voszka É, Kiss G. D. (eds.): *Crisis Management and the Changing Role of the State*. University of Szeged, Faculty of Economics and Business Administration, 181-189. o.

Kovács Zs. I. (2015): Reforming the Conceptual Framework for Financial Reporting. In Hetesi E. – Vas Zs. (eds): *New Ideas in a Changing World of Business Management and Marketing*, University of Szeged, Doctoral School of Economics, 186-193. o.

Kovács Zs. I. (2015): Immateriális javak a magyar pénzügyi beszámolóokban – módszertani tapasztalatok. In Kovács P. (szerk): *Gazdasági és társadalmi elemzések és fejlesztési lehetőségek: Az ELI társadalmi, gazdasági megalapozása és multiplikátor hatása*. Pátria Nyomda Zrt., Szeged, 88-99. o.

Kovács Zs. I. (2015): Új típusú gazdaság – új típusú beszámoló? A tudásjavak helye a pénzügyi kimutatásokban. In Buzás N. – Prónay Sz. (szerk): *Tudásteremtés és- alkalmazás a modern társadalomban*. Szegedi Tudományegyetem, Interdiszciplináris Tudásmenedzsment Kutatóközpont, 166-177. o.

Kovács Zs. I. (2013): Innováció és kutatás-fejlesztés a nemzetközi pénzügyi beszámolási standardokban. In Bajmócy Z. – Elekes Z (szerk.): *Innováció: a vállalati stratégiától a társadalmi stratégiáig*. JATEPress, Szeged, 242-252. o.

Kovács Zs. I. (2009): Elöregedés és nyugdíjreform Indiában. In Botos K. (szerk.): *Idősödés és globalizáció: Nemzetközi pénzügyi egyensúlytalanság*. Tarsoly Kiadó, Budapest, 183-193. o.

B. Folyóiratcikkek:

Kovács Zs. I. (2015): Immateriális vagyonelemek a magyar számviteli rendszerben és a beszámolóikban. *Pénzügyi Szemle*, 2015/2, 231-242. o.

Kovács Zs. I. – Deák I. (2012): Számvitel – szakma versus tudomány. *Pénzügyi Szemle*, 2012/4, 458-468. o.

Kovács Zs. I. – Farkas G.: Vezetők az immateriális javak számviteléről. *Marketing és Menedzsment*. Megjelenés alatt.

C. Konferenciakötetek

Kovács Zs. I. (2012): The Difficulties of Integrating Internally Generated Intangible Assets into Financial Reporting. In Szent István Egyetem “*Breakthrough Points of World Economy in the 21st Century*”: 7th International Conference for Young Researchers. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, 127-132. o.

Kovács Zs. I. (2010): Megfoghatatlan vagyonelemek az IAS/IFRS beszámolóikban. In Andrassy A. (szerk.): *Gazdaság és társadalom*, Konferencia a Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából, NYME KTK, 2009.11.03, Sopron.